

**MÅRSLET...
HER HVOR VI BOR**

TELEFONEN
- og dens historie i byens liv

Mårslet Lokalhistoriske Forening

Hans Møller

Telefonen

Talestationen i Mårslet og lidt om da telefonforbindelsen til Mårslet blev skabt

Udgivet 1999

Offentlig talestation

I december 1901 blev der oprettet en lejekontrakt mellem MÅRSLET BRUGSFORENING og JYDSK TELEFON-AKTIESELSKAB, og der blev i Brugsens bygning på Tandervej nr 6. installeret et telefonapparat med ledning – en offentlig talestation – der fik telefonnummer 12 under beder Central. Den årlige leje var 200 kr.

Mod betaling kunne byens borgere nu herfra ringe ”indebys” til abonnenter boende i Beder by og i det tilhørende opland. Uden bys samtaler kunne også etableres gennem centralen til abonnenter i Århus, Odder og Skanderborg.

Central etableres

I 10 år var denne samtalestation Mårslets eneste mulighed for at komme i telefonisk kontakt med andre. Men så i 1911 byggede JTAS en ny ”stangrække” af imprægnerede stænger fra Århus-Skanderborg linien over Tranbjerg til Mårslet. Stængerne blev forsynet med to dobbeltledninger af ståltråd nr 12. – telefonforbindelsen til Mårslet var skabt.

Mårslets nye telefoncentral blev taget i brug i december 1911. Men først i maj 1912 indsendte JTAS et andragende til ”det høje ministerium” om en godkendelse af anlæggelsen. Svaret fra Ministeriet for offentlige Arbejder forelå samme måned – og det blev et ja, men da havde centralen været i brug i et halvt år.

Centralen blev installeret i skrædder THOMAS LUNDS hus fra 1909 på Tandervej nr. 14, og han blev Mårslets Centrals første bestyrer. Da han døde i 1923, fortsatte hans enke KAREN MARGRETHE LUND som bestyrerinde.

Karen Margrethe Lund giftede sig igen i 1930 og flyttede til en gård i Hundslund. Hun ville dog gerne beholde centralen i et år, for så ville hendes datter være gammel nok til at kunne overtage telefoncentralen. Karen Margrethe Lund tilbød derfor GERDA CHRISTIANSEN, der som nygift boede til leje i skovslmedens lille hus på den anden

side af vejen, at hun kunne få jobbet med at passe på centralen i et år. Gerda havde ofte afløst på centralen, så hun var kendt med arbejdet, og den faste månedlige gage – 100 kroner – og tilbuddet om, at Gerda og Gunnar Christiansen frit måtte bebo to af husets stuer, var jo tillokkende, så Gerdas svar blev et ja – og så var den aftale lavet

Ny centralbestyrer

JTAS syntes bare ikke om aftalen. Man kunne ikke have bestyrerinden for Mårslet Central boende i Hundslund, så Karen Margrethe Lund blev sagt op, og i stedet tilbød JTAS, at Gerda kunne blive ny bestyrerinde af centralen. Der var bare det, at huset tilhørte Karen Margrethe Lund, og hun forlangte 10.400 kr. for det – penge, som et nygift par ikke havde mulighed for at betale. Men en af byens gårdmænd mødte op hos Gerda og Gunnar og sagde, at hvis de ville have centralen, ”så er vi mange, der står bag”. Det kom til at passe – Gerda og Gunnar kunne i Mårslets Sogns Spare og Lånekasse få de penge, de havde brug for, og så blev huset med centralen købt. Lånet blev tilbagebetalt med 100 kroner om måneden af en månedsløn på dengang 287 kr.

Centralbestyrerens arbejde

Derpå fulgte 30 travle år for Gerda Christiansen – at være centralbestyrer var et bundet job i 24 af døgnets timer og helt uden fridage. I 1930 havde Mårslet Central 47 abonnenter, der frit kunne ringe sammen indenfor centralens område. De skulle dog gennem centralen for at blive stillet om til det ønskede nummer. Fra centralen var der også mulighed for at stille om til Århus, Beder, Malling og Tranbjerg, men samtaler, der rakte derudover, skulle centralen bestille over Rigstelefonen.

For alle udenbys samtaler – Hørret havde egen telefoncentral og var derfor også udenbys – skulle der på Centralen efter samtalen udfyldes kuponer – en hvid til 25 øre, en lyserød til 50 øre eller en blå, der var farven for nattakst. De forskellige takster gjaldt for zoneinddelinger på 5 kilometer. Det blev på centralen til 150 – 200 kuponer om dagen, der så skulle sorteres efter abonnentens telefonnummer og danne grundlag for abonnentens afregning til JTAS.

I huset på Tandervej var der i stuen mod gaden opstillet et telefonbord. På bordpladen var der et antal dobbeltledninger med telefonstik, og bordets opretstående bagplade var forsynet med rækker af huller, der svarede til abonnenternes numre. Telefonistens arbejde var, når der skete opkald, at sætte dobbeltledningen i et af hullerne – og der var sluttet forbindelse til det nummer, abonnenten ønskede at tale med.

Hos abonnenten var der installeret enten et vægapparat eller et bordapparat – begge forsynet med håndsving. For at komme i forbindelse med centralen, skulle håndsvinget drejes og telefonens hørerør løftes af.

På et tidspunkt blev centralens telefonbord fornyet – det blev et større bord, for at det kunne rumme det voksende abonnental. Det større bord blev opstillet i et værelse ud mod gaden, da det ville fylde for meget op inde i stuen.

De, der ringede til centralen, forlangte ikke et nummer, men bad blot om at tale med den og den. Gerda vidste, når der rundt om ikke var nogen hjemme, for ofte ringede folk for at sige, at nu gik de i byen, og tit måtte centralen så tage mod en besked, der skulle viderebringes, når vedkommende igen var kommet hjem.. Det skete også, at der blev ringet til centralen med en besked til én, der ikke selv havde telefon, og så måtte Gerda eller Gunnar ud med beskeden. Gerda kunne ikke undgå at få indsigt i, hvad der skete i byen. Det var jo hende, der dag og nat skulle ringe jordemoder og dyrlæge op eller tilkalde lillebilen – byens hyrevogn.

Dyrlægen meddelte altid, hvor han var, og en søndag eftermiddag måtte Gunnar hente ham i kirken, fordi han var kaldt ud for at assistere ved en kælvning. Når dyrlægen om vinteren kørte ud, hændte det, hvis der var meget sne, at Gunnar fulgte med på turen for at hjælpe, hvis bilen undervejs skulle køre fast.

En dag blev Gerda ringet op fra Canada, hvortil et ungt par fra Mårslet var immigreret. De ville fortælle, at de havde fået en datter, og Gerda blev bedt om at bringe de nye bedsteforældre den gode nyhed. Men der var også dårlige nyheder, der skulle bringes videre. En nat blev der ringet fra Amtssygehuset i Århus, at en gårdmandskone, der havde været indlagt, var død. Der var telefon på gården, men den kunne ikke høres i soveværelset, så Gunnar måtte om natten ud med det triste budskab til familien. Og en gang mere måtte han af sted til den samme gård i samme ærinde – nu for at fortælle at gårdens gifte datter var død i barselsseng.

Engang væddede en gårdejer i Testrup, der var på besøg på en anden gård, om, at han ville blive stillet rigtigt om, hvis han ringede centralen op, og blot sagde: ”Jeg skal have mig selv”. – ”Ja, Niels Peter”, svarede Gerda og stillede derpå samtalen om til gården i Testrup.

En pinsedag udbrød der brand på ”Eskegården” Fra centralen blev der slået alarm og sendt bud efter Jens Olesen, gårdejereren, der var til gudstjeneste i kirken. Godt, at det ikke var den dag, da centralen ikke svarede. En abonnent skulle have fat i dyrlægen, men måtte selv hente ham, da han ikke kunne få forbindelse til centralen. Det viste sig, at grove nytårsløjer var årsag til den afbrudte forbindelse – kablet til centralen var klippet over.

Ikke alle i byen havde selv telefon, og skulle der ringes, måtte man gå til centralen, hvor der i verandabygningen – der, hvor der senere blev butik – fandtes en offentlig talestation. I 1930 kostede det 35 øre at ringe fra talestationen, og der udstedtes i hvert enkelt tilfælde et bilag på beløbet. Pengene blev samlet i en dåse, og når måneden var omme, blev der afregnet med JTAS. De 25 øre skulle JTAS have, men centralbestyreren kunne beholde de ti øre.

En gårdejer i det sydlige Mårslet, der heller ikke selv havde telefon brugte alligevel centralen. Når han skulle have en ko med kalv, sendte han sin søn forbi centralen på hans vej til skole. Drengen lukkede døren op til centralen og råbte: ”Tyren, Gerda.”, og så var han væk igen. Gerda forstod beskeden og ringede og bestilte en insemination hos dyrlægen.

Under besættelsen i 1940 – 45 var der mange natlige opkald til centralen. Odder Central kunne ikke direkte ringe til Århus nødcentral, men skulle have forbindelsen etableret gennem Mårslet centralen – det gav mange natters afbrudt søvn.

En nat i besættelsestidens sidste del kom der til centralen to uniformerede tyskere og ringede på. De spurgte efter Gunnar Christiansen, der heldigvis ikke var der, hvad tyskerne ved selvsyn forvissede sig om ved at gå alle husets værelser igennem. Da var Gerda bange – og først om aftenen på befrielsesdagen den 4. maj fik hun sandheden at høre om Gunnars daværende ”natteliv”.

Centralens ophør

I 1958 gav JTAS Gerda Christiansen et forvarsel om, at hun ville blive sagt op, fordi Mårslet Centralen skulle nedlægges. Hun og Gunnar begyndte at finde ud af, hvad de så skulle bruge det store hus til. Gunnar, der gik post, var egentlig købmandsuddannet, og derfor besluttede de at bygge en butik til huset – i den ende af huset, hvor verandaen lå.

Da centralen 1. august 1960 blev sammenlagt med Tranbjerg Central, var abonnenttallet i Mårslet vokset til 98, og sammen med centralen i Hørret og Tranbjerg havde den nye

”storcentral” nu 299 abonnenter. Mårslet havde mistet sin telefoncentral – nu blev der ikke mere sagt ”Mårslet”, men ”Tranbjerg”, når man ringede centralen op. Det var slut med kun at nævne navnet på den, man ønskede at tale med – nu skulle der forlanges et nummer. Samtidig forsvandt hyggen ved selv at have telefoncentral, og det gjorde også den service, der gennem årene var bygget op omkring Centralen i Mårslet.

Da Mårslet Central var lukket, samlede abonnenterne ind og forærede Gerda og Gunnar et fjernsyn i taknemmelighed over mange års trofast tjeneste for byen og dens borgere. JTAS ydede et større engangsbeløb som kompensation, fordi Gerda uforskyldt havde mistet sit daglige arbejde – et arbejde som Gerda selv så tilbage på som 30 lykkelige år.

Gerda og Gunnar Christiansen åbnede deres forretning i 1958. Det første år havde de TATOL – udsalg, men derefter blev butikken ændret og blev en SPAR-købmandsbutik. På grund af sygdom måtte de opgive forretningen og solgte den i 1965 sammen med huset til Kai Sørensen fra Hasselager. Gerda og Gunnar købte i stedet i Hasselager Kai Sørensens hus. I 1977 flyttede de dog tilbage til Mårslet og købte hus på Præstegårdsvej 33. Forretningen på Tandervej 14 er i dag væk. Butikslokalet er lavet om til beboelse – og ingen kan i dag se spor af den fordums aktivitet, som tidligere herskede i huset.

Tranbjerg Central blev automatiseret 28/10 1966. Herved forsvandt den sidste rest af ”personlighed” omkring brugen af telefonen. Når vi i dag drejer eller trykker 8 eller 12 cifre på telefonen for at få direkte forbindelse med hele verden, føler vi det som en naturlig sag, at automatikken har overtaget arbejdet. Vi tænker ikke mere på den forsvundne hygge eller de mennesker, der døgnet rundt var bundet af centralens pasning.

Hans Møller